

En diskussion af problemerne i sprogødet mellem dansk og nynorsk.

Med eksempler fra *Kjærligheds ferjereiser* af Edvard Hoem

Første gang jeg mødte det norske sprog, og en nordmand i det hele taget, var da jeg mødte tante Arna.

Tante Arna er farbror Peters kone.

Anden gang jeg mødte en nordmand, var da jeg mødte Ordin.

Det er faster Ruths mand.

Jeg var lille, og havde en del problemer med at forstå hvad tante Arna sagde. Det skyldtes dog nok også, at hun i mellemtiden var blevet jøde. Så nu skulle der to afkodninger til, for at en sjællænder som jeg kunne forstå, hvad hun sagde. - Og hun talte endda bokmål, som hendes bror, Ordin.

Det nynorske er, som bekendt, noget længere fra det danske og i det følgende, er det forståelsesproblemerne ved denne variant, jeg vil forsøge at forklare baggrunden for.

Fonologien

Umiddelbart vil de fleste nok nævne det fonologiske aspekt, som det der kan besværliggøre oplæsningen af nynorske tekster og forståelsen af det talte. Dette skyldes naturligvis at der er andre fonologiske regler der gør sig gældende på nynorsk end på dansk. Det er her især forskellen på tonelag(NN) og stød(dansk), der gør den store forskel. Det giver muligvis ikke de store forståelsesmæssige problemer for danskeren, men kan gøre det svært at gengive ordet skriftligt, uden kendskab til de gældende regler for nynorsk.

Nummeret (sing.ntr.best., som på dansk) udtales på nynorsk med stumt t. D og t er i det hele taget næsten altid stumme i udlyd, et princip vi på dansk kun har eksempler på i fremmedord som fx i *cabaret*. Udtalt "nummere", kunne en dansker godt fristes til at tro, at der var tale om flertal.

Et af tekstens simple ord, der alligevel både semantisk og fonologisk kan være svært for danskeren, er *aude*. Korte ord på dansk der ortografisk kunne minde om *aude* ville for eksempel være *aura*, *auto-* eller *autor* eller til nød *ude*, der nærmer sig den rigtige betydning.

I tekstens sammenhæng: (...)han ser på det aude, men opplyste arrangementet(..) (s. 12 ibid.) kan man vist hurtigt udelukke de første tre. Ingen af disse har noget at gøre med den nynorske

betydning *øde*. Oplæst på nynorsk, (noget i retning af [øue]), er der nok lidt større mulighed for forståelse hos en dansker. Men det stumme d, her i selskab med diftongen *au* (der giver noget der minder om en rund ø-lyd) giver et andet lydbillede end vi er vant til.

Klassisk er også problemerne med spiranterne. *Ikkje* med Ç-lyd er nok det ord, der i klasseoplæsningen af teksten har været størst problemer med, simpelthen fordi det er en lyd vi slet ikke kender fra dansk, men nærmere forbinder med tysk.

Medmindre man kender til det fænomen i dansk sproghistorie der kaldes klusilsvækkelsen, og det dertil modsvarende i NN: klusilerne i nynorsk, kan det muligvis være svært at høre og forstå ord som disse (mine understregninger): (...)på postkontoret er ei luke open til den seine kveld. (s.17)

Glinse av væte (s.9)

Tit kan en bedre forståelse dog fremmes ved en langsommere og meget tydelig oplæsning.

Semantikken

Allerede i titlen vil der for nogle kunne opstå et problem: *ferjereiser*. Umiddelbart kan det ortografiske billede støde sammen med det semantiske. ”Ferierejser” er måske en mere oplagt sammenskrivning på dansk end færgerejser? Ikke desto mindre er det jo den sidste, der er den korrekte oversættelse. Klassisk-lumske ord er der dog adskillige af på både bokmål og nynorsk. Et kendt problem er de ord, der ortografisk set er lig de danske, men har en helt anden betydning. Her nogle klassiske eksempler fra teksten: *slik* i betydningen *sådan*><dansk: sukkergodt. *rart* (...)det var rart å sjå henne sitte der(...) (s.13) i betydningen *underligt*><dansk: behageligt. *Kjenne* (...)det viktigasta er å kjenne at alt er i orden(...)” i betydningen *føle*><dansk: kende.

En virkelig svært gennemskuelig sætning er følgende: ”(...)han læst som han ikkje såg det, men seier stivt(...)” (han lader som om han ikke så det, men siger stift) – de understregne ord er her de, i konteksten, som jeg ved første læsning ikke selv kunne forstå. *Læst* (el. less) er åbenbart en særlig præsensform af *at lade* (*lader som om*), der er ret unik for nynorsk. *Stivt*: da. Stift, er nok lettere at ræsonere sig frem til, når man nu forstår det øvrige af sætningen. Og har altså intet at gøre med at vedkommende har læst noget, eller at han er ”stiv”.

Morfologien

Nynorsk har, som bokmål, tre køn: hankøn, hunkøn og intetkøn. Og ikke som i dansk kun fælles- og intetkøn. Hankøn (*en*) og intetkøn (*et*) kan vi forholde os til, men den tredje: *ei* forstyrrer ordenen for danskeren, og kan nok give anledning til undren omkring betydningen.

Et af de grammatiske principper på (ny)norsk, der nok også kan forvirre en dansker, er dobbeltbestemtheden: *det landskapet, den pensjonerte postopnaren, den maten* (etc.)

For betyder det så "det landskab"(påpegende) eller "landskabet"(bestemt)? Det er selvfølgelig den sidste mulighed, der er den rigtige, og det vil tit let kunne ses af konteksten. Oven i hatten er det nu sikkert blot en tilvænningsssag at overhøre denne dobbelthet, som det sikkert også er tilfældet med *ei*. En del ord adskiller sig så meget fra dansk, at det stort set ikke er muligt at ræsonnere sig frem til betydningen på egen hånd. Her nogle (næsten) komplet uforståelige sætninger:

"(...) *ute på den store frigjeringa.*" (s.33) (ude på den store frigørelse)

"(...) *trekrullane, steinknausane, åkerflekken og lyngen.*" (s.32) (de små træklynger, stenforhøjningerne, markstykkerne og lyngen.)

"- *Held du på og misser taket, kanskje?*" (s.33) (Er du måske ved at miste taget/energien?)

Den høje sværhedsgrad skyldes især de ukendte ord, der er meget langt fra den danske version.

Efterhånden har jeg fået ret let ved at forstå bokmål, ikke mindst på grund af den tredje vigtige nordmand i mit liv. Derfor vil jeg til slut citere min kære, norske veninde Torbjørg, der nu bor i Danmark. Det er hende, der har lært mig nogle af de mest brugbare ord, jeg kan på norsk: At et toilet hedder *do*, at en bøsse hedder *homse* og at *grine* betyder at græde på dansk (ligesom en *grinebiter* betyder en gnavpot), men at *grine* hedder *le*.

Jeg spurgte hende hvad der havde voldt hende flest problemer i kommunikationen med danskerne, og jeg synes selv, hendes svar skærer ganske fint ind til problemets kerne: "*Men det jeg ofte tror at skaber kommunikasjonsproblemer er selve udtalen fra dansk til norsk. Nogle gange er ordene heldt ens, men udtalen vildt forskjellig. Jeg havde ofte problemer med at når dansker hørte jeg var norsk, ville de ikke forstå uanset hvor tydelig jeg snakket, og ofte om det var de samme ord som på dansk.*"